

УДК: 66.7

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Бабиченко В.Є.

Зростання ролі неприбуткових організацій потребує наукового дослідження їх статусу, теоретичних та практичних засад менеджменту, окремих факторів їх організаційного розвитку. Автор на основі власного багаторічного досвіду роботи в таких організаціях, зокрема фінансового менеджменту та загальної координації в рамках цілого ряду проектів, що є основними видами активності подібних організацій, використовуючи досвід закордонних науковців, методичні та практичні напрацювання окремих неприбуткових організацій, здійснив наукове осмислення, виробив основи поняття та категорії процесів їх життєздатності та організаційного розвитку.

Ключові слова: неприбуткова організація, громадська організація, місія організації, життєздатність менеджменту, елементи життєздатності, програмна життєздатність, організаційна життєздатність, фінансова життєздатність, соціальна життєздатність.

ВСТУП

Побудова нової держави — України — спричинила активізацію численних явищ та процесів, притаманних демократичному суспільству. Одним із таких є зростання ролі неприбуткових організацій. Однак формальність, неефективність їх як форми діяльності в минулому має наслідком численні прогалини у правовому регулюванні, недостатність наукового дослідження, невизначеність термінів та категорій.

Сьогодні ми маємо значні доробки в галузі менеджменту неприбуткових організацій. Це насамперед напрацювання непосредних представників цих організацій. Зокрема, посібник "Менеджмент НГО". — Київ: Творчий центр Соуптеррайт [11], присвячений окремим практичним аспектам менеджменту недержавних організацій. В праці К.Недужак "Маркетинг наукової організації" знаходимо якісний аналіз можливостей неурядових організацій надавати платні послуги [13]. „Об'єднана асоціація студентів-юристів Закарпаття: нариси позитивного досвіду" [15] є збіркою корисних порад по менеджменту в окремих видах активності молодіжних громадських організацій. Пособник для неурядових організацій [16] акцентує увагу на значимості саме людського ресурсу як обов'язкового фактору життєздатності неурядової організації. В брошурі К.Секутович „Співпраця. Можливість чи необхідність для неурядових організацій?" [18] знаходимо аналіз такого елемента організаційного розвитку, як співпраця. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару тренінгу «Елементи життєздатності юридичних клінік і їх планування», що відбувся 14-16 жовтня 2002 року в Києві, містять методико-практичні розробки представників громадських організацій,

що здійснюють правозахисну діяльність у формі юридичних клінік, кураторів програм — представників міжнародних фондів та організацій, що здійснюють організаційну, методичну та фінансову підтримку такої діяльності [20]. Для вивчення аналізу таких елементів життєздатності неприбуткових організацій, як оперативне та персональне управління, корисним науково-методичним джерелом можуть стати розробки М.Земби „Оперативне планування" [7] та «Елементи персонального управління в неурядових організаціях» [8].

Враховуючи потужний досвід закордонних науковців, власний досвід роботи в кількох громадських організаціях, зокрема в ГО "Об'єднана асоціація студентів-юристів Закарпаття", ГО "Спілка юристів-науковців Закарпаття", ГО "Молодіжний ініціативний центр "За професійну діяльність", ГО "Боржавська ініціатива", використовуючи порівняльний метод дослідження, а так практичні здобутки, отримані при здійсненні фінансового менеджменту та загальної координації в рамках цілого ряду проектів, здійснюваних вищезгаданими організаціями, автор ставить за мету науково осмислити, виробити основні поняття та категорії процесів життєздатності та організаційного розвитку неприбуткових організацій.

Темою даного дослідження є окремі елементи життєздатності неприбуткових організацій. Діагностику та постановку наукових і практичних завдань з досліджуваної проблеми необхідно з'ясувати ключові вживані терміни.

І ОЗНАКИ НЕПРИБУТКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Перш за все, це неприбуткова організація об'єкт дослідження. Економісти-науковці вжи-

Бабиченко Вікторія Євгенівна, ст. викладач кафедри обліку та аудиту УжНУ

ють цей термін для позначення організації, основною місією якої не є отримання прибутку. За таким критерієм можна поділити всі організації — об'єднання людей зі спільною метою — на дві великі групи: такі, що мають за основну мету отримання прибутку, і такі, що її не мають. Однак у такому разі, до другої групи одночасно належатимуть і громадські організації, і політичні партії, і релігійні організації, і профспілки, і бюджетні установи та організації тощо, які є надзвичайно різними як за своєю організаційною, так і за правовою формою.

Якщо звернутися до нормативних визначень, то законодавець не дає визначення "неприбуткової організації", визначаючи неприбутковість як ознаку різних правових форм.

Термін "неприбуткова організація" прийшов до нас з-за кордону, де позначає представників так званого "третього сектору", майже ідентичним аналогом яких є наші громадські організації та благодійні фонди. Згідно з Законом України "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 року [1] громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Згідно з Законом України "Про благодійництво та благодійні організації" від 16 вересня 1997 року [2] благодійна організація — недержавна організація, головною метою діяльності якої є здійснення благодійної діяльності — добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності — в інтересах суспільства або окремих категорій осіб згідно з вищеназваним Законом.

Отже, розкриваючи поняття об'єкту дослідження — неприбуткових організацій, ми зіткнулися з поняттям місії організації — першим і чи не основним фактором життєздатності неприбуткових організацій. Як зазначалося вище, для неприбуткових організацій метою є отримання прибутку, для неприбуткових — отримання певного соціального ефекту, коли кінцевим результатом — прибутком — є не співвідношення доходів і витрат, а певний соціальний ефект, задоволення від його досягнення, а також у формі отримання нових знань, досвіду, корисних контактів тощо. Мабуть саме тому, перш за все практиками менеджменту неприбуткових організацій, а отже і нами для позначення такої категорії, як "мета", було запозичено термін "місія" (mission), що перекладається як покликання, призначення, мета існування [19].

Успішна повсякденна реалізація місії організації є єдиною запорукою життєздатності неприбуткової організації — здатність до функціонування, а також збереження і відтворення основних організаційних компонентів після кількісних або якісних змін у ресурсах організації.

Елементами життєздатності неприбуткової організації є наступні.

- Організаційна життєздатність неприбуткової організації — це здатність до збереження і відтворення основних організаційних компонентів після кількісних або якісних змін у ресурсах організації, тобто подолання проблеми так званої плинності кадрів. Адже, управління людськими ресурсами — це не лише наявність самодостатнього лідера, а здатність до формування і збереження команди, що володіла би різними знаннями і навичками, віддано працювала б на загальне благо. Неприбуткові організації досягають успіху завдяки своїм співробітникам, завдяки їх зацікавленості, ентузіазму, знанням і енергії.

Для організації необхідно залучити до свого складу найкращий персонал. Тут може стати в нагоді вироблення системи заохочень та моральних стимулів для працівників організації.

Позитивним для успішного управління людськими ресурсами в неприбуткових організаціях є формальне визначення компетенції працівників організації через прийняття так званих посадових інструкцій для осіб, що забезпечують окремі ділянки роботи організації.

Організаційну життєздатність забезпечує також процес розробки довгострокової стратегії діяльності організації і складання довгострокового плану дій — так зване, стратегічне планування. Як правило, неприбутковими організаціями здійснюється переважно оперативне планування — плануються одиничні заходи в рамках певних проектів не більше ніж на рік, однак цього недостатньо.

2 ВИМІРЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗАПЛАНОВАНИХ ЗАХОДІВ

Важливим в цьому напрямку є також відстеження та вимірювання результатів запланованих заходів. Позитивним є досвід щомісячного планування і звітування по окремих видах активності організації. Така форма контролю неабияк полегшує звітування про використані кошти.

- Фінансова життєздатність неприбуткової організації — здатність до функціонування, а також збереження і відтворення основних організаційних компонентів після змін у надходженні фінансових ресурсів чи у системі фінансового менеджменту.

Частиною стратегічного плану організаційного розвитку повинні бути детальний бюджет та план фандрейзingu. В неприбуткових організаціях з якісним менеджментом вони виконують функцію плану потреб організації в ресурсах, залучення і використання коштів, способи і часові рамки їх задоволення.

- Соціальна життєздатність неприбуткової організації — здатність до ефективного функціонування, не зважаючи на негативний вплив факторів соціального контексту, шляхом створення мережі соціальних зв'язків, зокрема, з державними органами.

ЗМІ, з комерційними структурами, з іншими неприбутковими організаціями.

Співпраця з державними органами, органами місцевого самоврядування сприяє реалізації потреби у поширенні інформації про організацію та діяльність організації по офіційних каналах до потенційного споживача послуг (цільової групи) неприбуткової організації.

Співпраця з засобами масової інформації — пресою, радіо і телебаченням — складають істотний елемент успішної діяльності неприбуткової організації. ЗМІ забезпечують найбільш важливий канал інформування громадськості про діяльність неприбуткової організації. Така співпраця сприяє залученню коштів і підтримки, нових членів і волонтерів, формуванню або зміні громадської думки з певного питання тощо. Серед методів роботи з засобами масової інформації можна назвати прес-реліз, прес-конференцію, інформаційний пакет для преси, інтерв'ю на радіо і телебаченні.

Співпраця з прибутковими організаціями може дати такі позитивні можливості для організації:

- отримувати гранти,
- нефінансові пожертвування: майно чи послуги
- спеціальні заходи,
- контракти, за якими здійснюється оплата послуг організації для прибуткової організації,
- бартерні операції, особливо в сфері реклами,
- безплатна реклама,
- залучення професійних працівників прибуткових організацій для роботи в неприбутковій організації за рахунок робочого часу,
- скидку на послуги чи товари прибуткових організацій,
- використання приміщення прибуткової організації на довгостроковій основі чи одноразово,
- організація аукціонів, лотерей тощо.

Якщо говорити про співпрацю з іншими неприбутковими організаціями як запоруку соціальної життєвості, то це не просто нагромадження організацій, інституцій і особистостей, а певна структура чи система, в якій окремі елементи (в нашому випадку це організації) об'єднані між собою чітко окресленими зв'язками, причому зміна хоча б одного елемента викликає зміну цілої системи. Це нова якість, нове утворення, що не залежить від жодної, які взаємодіють між собою в цій системі.

Певні типи співробітництва демонструють при цьому риси, що характерні для структури, інші — для системи.

Структура спрямована на внутрішню побудову, тобто на організації і зв'язки між ними. Структура не змінює своїх складових частин. Вона існує сама для себе і перед нею не стоїть завдання

вплинути на оточення. Зовнішні фактори можуть змінити структуру, однак це не викличе змін її діяльності. Прикладом структури можуть служити різні дискусійні клуби.

Система робить більший акцент на зміну зовнішніх факторів. Вона передбачає вплив на оточення, взаємозалежність середовища і співробітництва.

Соціологи розрізняють різні форми співробітництва.

1. Мережа.

2. Тісне співробітництво.

3. Проміжна стадія (перехідна форма, яка об'єднує в собі елементи двох попередніх).

Мережа — це сукупність організацій, які працюють разом, однак зв'язані між собою досить вільно. В такій структурі часто відбувається зміна "членських" організацій. Це не впливає на існування структури, коли її основною метою є обмін інформацією. Організації не втрачають автономію чи втрачають лиш незначну її частину. Співпраця полягає в обміні й розповсюдженні ідей, інформації, звітів тощо. Реально важко побачити мережу, тому що вона не потребує окремого спеціального простору, іншими словами, офісу. Організація при цьому може бути членом багатьох мереж, не вкладаючи в них своїх ресурсів. Характерним є також відсутність формальних механізмів співробітництва. Між різними елементами мережі (організаціями і групами) може розвиватися інший вид співробітництва, котрий однак не охоплює всієї мережі — тісне співробітництво. За тісного співробітництва обмін ресурсами між організаціями є необхідністю.

ВИСНОВКИ

Отже звичайно вищенаведена класифікація елементів життєздатності не є вичерпними, її може бути скориговано і доповнено в залежності від специфіки тої чи іншої неприбуткової організації, її власного досвіду.

Наступними кроками у вивченні окремих аспектів менеджменту в неприбуткових організаціях, зокрема, проблеми життєздатності повинні стати наступні:

- вивчення та порівняльний аналіз менеджменту в неприбуткових організаціях країн Європейського союзу;
- аналіз показників при застосуванні різних видів планування діяльності неприбуткових організацій, а саме: стратегічного, оперативного, тактичного, циклічного, операційного, щоденного та планування проекту;
- вивчення можливостей неприбуткових організацій здійснювати діяльності з метою отримання прибутку як ефективний засіб життєздатності неприбуткової організації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 року. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34 (25.08.92). — ст. 504.
2. Закон України "Про благодійництво та благодійні організації" від 16 вересня 1997 року. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 46. — ст. 292.
3. Верба В., Загородніх О. Проектний аналіз. — К.: КНЕУ, 2000.
4. Гробарчук В. Макроекономічні методи: теорії та застосування. — К.: Київ, 2000.
5. Державне управління та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. — Ужгород: УжНУ, 2000.
6. Земба М. Оперативне планування. — Львів: Товариство Лева, 1999.
7. Земба М. Елементи персонального управління в неурядових організаціях. — Львів: Тов-во Лева, 1999.
8. Калинич І. Спілкування в організації. — Ужгород: Мистецька лінія, 1999.
9. Ласоцік З. Кілька зауважень про роль неурядових організацій у демократичній державі. — Львів: Товариство Лева, 1999.
10. Менеджмент НГО. — Київ: Творчий центр Counterpart, 1998.
11. Міжнародна декларація принципів діяльності неурядових організацій. — Львів: Товариство Лева, 1999.
12. Недужак К. Маркетинг наукової організації. — Львів: Товариство Лева, 1999.
13. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз з громадськими організаціями України. — Київ: Міжнародний благодійний фонд "Дзвони миру", 2002.
14. Об'єднана асоціація студентів-юристів Закарпаття: нариси позитивного досвіду. / Під ред. Головачко Н., Бачинської А. — Ужгород, 2002.
15. Порадник для неурядових організацій. — Львів: Видавництво "СПОЛОМ", 1999.
16. Савченко Е. Неприбуткові організації: податковий та бухгалтерський облік. — Харків: Фактор, 2000.
17. Секутович К. Співпраця. Можливість чи необхідність для неурядових організацій? — Львів: Товариство Лева, 1999.
18. Уткін Э. Професія менеджер. — Москва: Економіка, 1992.
19. Англо-русский словарь. / Составители В.Д. Аракин, З.С. Выгодская, Н.Н. Ильина. — Екатеринбург, 1991.
20. Материали Всеукраїнського науково-практичного семінара-тренінга «Елементи життєспособності юридических клінік и их планирование». 14-16 октября 2002 года. — Киев.

УДК 338.439 (477.87)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Пойда-Носик Н. Н.

Стаття присвячена дослідженню проблеми оцінки ефективності діяльності промислових підприємств. Увага приділяється визначенню критеріїв та показників оцінки ефективності господарюючих суб'єктів. Пропонуються комплексна методика оцінки ефективності діяльності підприємств, яка враховує інтереси різних груп користувачів інформації та базується на одиничних показниках фінансового стану.

Ключові слова: економічна ефективність, ефективність функціонування підприємства, критерії та показники ефективності, методика комплексної оцінки ефективності.

ВСТУП

В умовах формування ринкових відносин, коли результати роботи одних суб'єктів ринку залежать від чіткості і злагодженості роботи інших

суб'єктів, на перше місце висувається проблема оцінки ефективності господарюючих суб'єктів. Слід відмітити, що ця проблема не є новою, вона існує в тій чи іншій інтерпретації з періоду виникнення матеріального виробництва і відображає взаємозв'язок виробничих відносин певного ста-

Пойда-Носик Ніна Никифорівна, канд. зовніш. екон.

І
С
а
є
Г
С
с
к:
в
н
ка
С.
фа
не
зн.
С.
ли
М.
нау
пуб
ру
гос

під
суб
сно:
роб

ціон

тивн
етап

сно:
міст

досл
ти ві
проб:
присл
виріц